

Виявлення та вплив промислових субсидій

Вікторія Задорожна
Київський Національний Економічний Університет Імені Вадима Гетьмана
Київ, Україна

Анотація. В статті проведена оцінка реалізації національних економічних інтересів України в контексті виконання зобов'язань перед Світовою організацією торгівлі (СОТ). Досліджено певну матрицю відповідності зобов'язань перед СОТ національним інтересам України та в її межах виокремлено сфери, за якими необхідно продовжити переговорний процес у рамках Доха-раунду із метою збалансування зобов'язань і національних інтересів за допомогою промислових субсидій.

Ключові слова: промислові субсидії, Світової Організації Торгівлі, торгівля.

Detection and impact of industrial subsidies

Viktoriia Zadorozhna
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine

Abstract. The article assesses the implementation of Ukraine's national economic interests in the context of fulfillment of obligations to the World Trade Organization (WTO). A matrix of conformity of obligations to the WTO with the national interests of Ukraine has been explored and within it there are areas for which it is necessary to continue the negotiation process within the Doha Round in order to balance commitments and national interests through industrial subsidies.

Key words: industrial subsidies, World Trade Organization, trade.

Україна як країна учасниця Світової Організації Торгівлі (далі – СОТ), протягом вже декількох років може відчувати як позитивні, так і негативні результати для вітчизняної економіки (Вайнсток, 2000). З одного боку, приєднання України до СОТ означає приєднання до діючих правил руху товарів і послуг на світовому ринку і отримання можливості міжнародно-правового захисту через режим найбільшого сприяння та національний режим для товарів, експортованих та імпортованих українською стороною. З іншого боку, пов'язана з приєднанням до СОТ, подальша лібералізація торгівлі ще ширше відкриє український ринок потоку іноземних товарів, що з великою ймовірністю призведе до банкрутства низки вітчизняних підприємств, які випускають неконкурентоспроможну продукцію (WTO Secretarial, 1996).

Актуальність дослідження. Принципи дискримінаційної торгівлі, покликані регулювати питання торгової політики між країнами лягли в основу Генеральної Угоди з Торгівлі і Тарифів (ГА ГР1), яке перетворилося у Світову торговельну організацію (СОТ) в 1994 році, яке являє собою організаційно-правову основу системи міжнародної торгівлі (Ruggiero, 1997). СОТ є тим форумом, де формуються торгові відносини між країнами в процесі колективних обговорень, переговорів і примирення розбіжностей. В даний час повноправними учасниками СОТ є понад 135 країн і 49 різних міжнародних організацій, у т. ч. МВФ, Світовий Банк, ОЕСР та ін. (The post-Uruguay Round tariff environment..., 1999).

Однією з найважливіших форм протекціонізму, прийнятої в усьому світі, можна вважати субсидування промисловості (Agricultural policies in OECD-countries..., 1999). Практично будь-яка країна в більшій чи меншій мірі використовує субсидування для вирішення соціальних і економічних завдань. Однак підтримка, що надається державою промисловості повинна базуватися на загально визнаних міжнародних правилах.

Ці правила спрямовані на досягнення балансу між визнанням того, що держава використовує субсидії для досягнення легітимних соціальних і економічних цілей, і того, що субсидії можуть також обумовити невиправдані комерційні переваги, які здатні завдати шкоди іншим країнам-членам СОТ (Fokker, 1999).

Формування державної політики та підтримки підприємств, яка буде повністю відповідати міжнародним вимогам і дозволить досягти тих соціальних і економічних цілей, на які вона була спрямована (WTO Secretariat, 1991). Інакше на вітчизняних виробників, які експортують свою продукцію будуть накладені міжнародні санкції, які зведуть нанівець не тільки допомогу цим конкретним підприємствам, але і всієї вітчизняної економіки.

Саме ці дві важливі обставини, мають важливе значення для України - необхідність сформулювати загальні принципи роботи у системі СОТ (з метою забезпечити розумний протекціонізм вітчизняної промисловості) і необхідність формування засад політики державної підтримки промислових підприємств у рамках міжнародних правил і визначають актуальність теми цього наукового дослідження (Дюмулен, 1993).

Мета і завдання дослідження — за мету даного дослідження ми поставили визначення основних умов знаходження України в СОТ, які забезпечать вітчизняним підприємствам розумний протекціонізм, і розробка, орієнтованих на ці умови, методичних основ формування системи державної підтримки підприємств, що не суперечить правилам СОТ і адаптованої до існуючої практики субсидування вітчизняної промисловості (Snape, 1998).

Для досягнення зазначеної мети ми поставили наступні завдання:

Абревіатура ГАТТ походить від заголовних букв англійського найменування Угоди - "The General Agreement on Tariffs and Trade" (GATT).

- на основі аналізу діяльності СОТ, дослідити специфіку його роботи та аналізу угод, що регулюють торгівлю товарами і послугами, спробувати визначити загальні правила діяльності України в СОТ, що враховують основні напрямки структурної перебудови економіки нашої держави;

- проаналізувати положення Угоди щодо субсидій і компенсаційних заходів та виявити особливості дії цих положень в умовах сучасного стану розвитку української економіки;

- обґрунтувати принципи здійснення державної допомоги підприємствам у середньо - і довгостроковій перспективі, з урахуванням вимог СОТ (WTO Secretariat, 1998).

Об'єктами дослідження в дисертаційній роботі є:

(1) Угоди СОТ в цілому;

(2) Угоди СОТ із субсидій і компенсаційних заходів зокрема;

(3) система і практика субсидування, прийняті в країнах - членах СОТ;

Предметом дослідження є закономірності та тенденції розвитку СОТ, умови її функціонування (у тому числі і вимоги до системи субсидіювання), а також

процеси, пов'язані з адаптацією України до цих умов (Report IV of the Commission..., 1997).

Методика, теоретична, методологічна та інформаційна база дослідження (Дюмулен, 1972). Теоретична основа роботи спирається на сучасні концепції розвитку та регулювання міжнародних економічних відносин в умовах ринкового господарства, викладеної в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників в число яких увійшли Фамипский В. П., Кур'єрів В. Р., Сабельников Л.В., С. Фішер, Дж.Сакс, Шарп У. та ін. (Community guidelines on State aid..., 1997).

Методологічною базою статті є системний підхід до узагальнення теорії і практики функціонування СОТ.

Інформаційну сторону цього дослідження склали офіційні матеріали Секретаріату СОТ; документи та угоди, підписані в ході Уругвайського раунду; офіційні документи, передані країнами-членами СОТ в Секретаріат СОТ (Decision of Committee № 2496/96/ECSC of 18 December 1996..., 1997).

У процесі дослідження була вивчена сучасна зарубіжна література з основних питань державної допомоги підприємствам, в тому числі офіційні доповіді Світового Банку, МВФ, ОЕСР та ін. В роботі використовувалися російські та закордонні нормативні документи та законодавчі акти, що регулюють фінансування відповідних підприємств, галузей і регіонів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що це є першим кроком по дослідженню системи субсидування, що застосовується в нашій країні. Автором були досліджені відповідні державні бюджети, бюджети різних соціальних і територіальних фондів, системи оподаткування (European Coal and Steel Community, 1951). Ця робота була проведена для визначення заходів, спрямованих на надання безпосередньо (чи опосередковано) сприяння або підтримки промислових підприємств.

Під час опрацювання цього питання, ми можемо сказати, що з нормативно-правової точки зору, СОТ - це комплекс з більш ніж 50 угод, декларацій і домовленостей (Decision of Committee № 3855/91/ECSC of 27 November 1991, 1997). Однак, дана робота присвячена аналізу, в основному, положень Угоди по субсидіях і компенсаційних заходів та проєкції цих положень на українську економіку (Дюмулен, 1972).

Вибір цієї угоди був зроблений в силу ряду причин. І однією з найголовніших стала наступна: більшість угод СОТ описують дії, які уряди країн-членів СОТ повинні робити (або не робити) для недопущення дискримінації іноземних постачальників товарів і послуг на своїй території (Международные экономические организации, 1998). І лише окремі угоди спрямовані на регламентацію роботи вітчизняних виробників. Саме до них відноситься Угода щодо субсидій і компенсаційних заходів (Council Regulation (EC) № 1904/96 of 27/09/96..., 1997).

Практично будь-яка країна в більшій чи меншій мірі використовує субсидування для вирішення широкого кола соціальних і економічних завдань (Commission Communication concerning steel industry..., 1997).

Не викликає сумнівів також те, що і в майбутньому субсидії будуть широко використовуватися в інтересах подальшого розвитку в рамках реалізації спільних політичних та економічних завдань національних урядів (Decision of European Commission 1-1433, 1991).

Правила, що визначають застосування промислових субсидій та пов'язані з ними вимоги, складають один з найбільш істотних блоків зобов'язань при приєднанні до СОТ.

Правила СОТ, що регулюють промислові субсидії, спрямовані на досягнення балансу між визнанням того, що держави використовують субсидії для досягнення соціальних і економічних цілей, і визнанням того, що субсидії можуть зумовити не виправдані комерційні переваги, які здатні завдати шкоди іншим членам СОТ (GATT Secretariat, 1996).

Субсидії можуть надаватися промисловості різними шляхами. При цьому, іноді субсидії порушують торговельні потоки (Международные экономические организации, 1998). Це відбувається внаслідок того, що іноземний виробник аналогічної продукції стикається з штучно заниженою ціною свого конкурента на внутрішньому ринку (Council Directive 90/684/EEC of 21 December 1990..., 1997). Уряди надають також експортні субсидії, які дозволяють отримувати їм компаніям доставляти свою продукцію на іноземні ринки і продавати її там за цінами нижче сформованих на цих ринках (Вайнсток, 2000).

Субсидії можуть надаватися для різних цілей: наприклад, щоб допомогти підприємствам у виході на нові ринки, для покращення їх фінансового стану, або в цілях виконання будь-яких соціально-економічних завдань (Community framework for state aid for research and development..., 1997). При цьому, деякі види виділених субсидій не можуть не викликати занепокоєння у міжнародних торговельних організаціях в силу своєї потенційної можливості порушити природний плин міжнародних торгових потоків (Community guidelines on state aid for environmental protection..., 1997). Тому, з точки зору СОТ, мета надання субсидії менш важлива, ніж відповідь на питання: чи впливає надана субсидія на позиції її одержувача в порівнянні з конкурентами як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках (The Outcome of the Uruguay Round: an Initial Assessment..., 1994).

В якості основної послідовності, правила СОТ виходять з того, що всі уряди в тій чи іншій мірі втручаються в економіку, причому часто це робиться для досягнення законних цілей, в ім'я всього суспільства в цілому (US International Trade Commission: Trade Report..., 1995). З цієї причини відображені в правилах СОТ заходи регулювання субсидій спрямовані на те, щоб заборонити або перешкодити наданню субсидій, які надають найбільшу негативний вплив на міжнародну торгівлю, і заохочувати уряд використовувати менше негативних субсидій для виконання широких внутрішніх соціально-економічних завдань (Дюмулен, 1997).

Хоча положення Угоди СОТ про субсидії і компенсаційні заходи здаються іноді складними, вони базуються на кількох фундаментальних принципах (Estonia to become 135-th WTO member..., 1999).

Одним з цих принципів є те, що чим сильніше притаманна субсидії здатність надати негативний вплив на торговельні потоки або на процес прийняття рішень з виробничих питань, тим суворіше застосовується по відношенню до неї санкція (McDonald and Nordstorm, 1995). Тому, експортні субсидії та субсидії, що залежать від використання вітчизняної складової, зазвичай заборонені, в той час як існує багато видів субсидій, які не є об'єктом обмежень або торгових поправок, необхідних іншими країнами (Fifteen members call for launching of a 3-year round, 1999).

Іншим принципом є те, що держави повинні намагатися уникати чинити несприятливий вплив на торговельне положення інших країн за допомогою використання будь-яких субсидій (Council Directive 90/684/EEC of 21 December 1990..., 1997).

Третім важливим принципом є те, що держави повинні намагатися надати своїм режимам субсидування максимально відкритий і прозорий характер,

частково для того, щоб поліпшити розуміння щодо порядків надання субсидій, а також щодо розуміння їх співвідношення з правилами СОТ (Economic Report of the President 1998. Washington Dc, 1998).

Історично експортні субсидії розглядаються як найбільш небезпечні форми субсидування, що підриває основи вільної міжнародної торгівлі (WTO membership end entry into force, 1999). Найбільше від такої практики страждають бідні країни, що не володіють фінансовими засобами для забезпечення еквівалентного субсидування своїх вітчизняних виробників (Борисова, 1999). Поряд з ними, невдоволення субсидуванням такого роду висловлює і ряд більш багатих країн, оскільки вони змушені витратити значну частину свого національного багатства для нейтралізації негативних наслідків проведеної іноземними урядами політики надання субсидій (Антонов, 1999).

Проблематика внутрішніх та експортних субсидій вперше була предметно розглянуто в рамках ГАТТ в ході багатобічних торгових переговорів Токійського раунду, коли було укладено Угоду щодо інтерпретації і застосування статей VI, XVI і XXIII. Зокрема, в рамках цієї угоди вперше на багатосторонньому рівні був узгоджений приблизний перелік експортних субсидій, заборонених статтею XVI ГАТТ-47.

В цілому, практика субсидування виробництва товарів, а також продаж товарів на закордонних ринках за демпінговими цінами, отримала назву «дискримінаційної торговельної політики» (Community framework for state aid for research and development..., 1997). У зв'язку з цим, ГАТТ і укладені пізніше Угоди в рамках СОТ, надали країнам, які імпортують товари, право введення при певних обставинах спеціальних податків і зборів в цілях протидії дискримінаційної торговельної політики (Беккер, 1999).

Набуття чинності в 1995 р. Угоди про субсидії - одного з угод Уругвайського раунду - дозволило більш чітко конкретизувати поняття субсидії в міжнародній торгівлі та умови, за яких країна-член СОТ має право використовувати субсидії. Саме аналізу наслідків приєднання України до цієї угоди (у рамках приєднання до СОТ в цілому) і вимогам угоди щодо формування системи державної підтримки вітчизняних виробників (Буглай и Ливенцев, 1996).

Не менш важливим принципом, якого повинна дотримуватися українська сторона при веденні переговорів в рамках СОТ, повинен з'явитися принцип відстоювання права України на розумний протекціонізм у відношенні галузей, що складають фундамент економіки країни. Однією з найважливіших форм протекціонізму, використовується в усьому світі, можна вважати субсидування (Смит, 1962).

Зараз ми можемо визнати, що принципи субсидування вітчизняної промисловості далекі від ідеалу, хоча на практиці в Україні використовуються практично всі відомі види і форми субсидування, в тому числі як дозволені, так і заборонені види субсидування.

Аналіз показав, що субсидії, надані промисловим підприємствам, які розрізняються не тільки за видами, але і за умовами надання (Рикардо, 1955). Причому ці відмінності є субсидіями в цілому, так і між однаковими видами субсидій, що надаються в різних регіонах (WTO membership end entry into force, 1999). Ці відмінності вносять певну плутанину, як для суб'єктів господарювання, так і для інвесторів. Крім того, найчастіше, умови надання субсидій у регіонах не прописані у вигляді різних законодавчих актів, і подібні субсидії надаються на

основі індивідуального підходу на основі рішень глави адміністрації регіону (Фомичев, 1993).

Застосування «заборонених» субсидій є одними з головних перешкод для зростання вітчизняної економіки, викликаючи нерівні умови конкуренції. Зазвичай, це нерівність викликано прагненням органів влади вирішити соціальні проблеми. При цьому, спочатку була мета - запобіганню закриття підприємств і зниження безробіття перетворюється на підтримку низької продуктивності та допомоги неефективним підприємствам (Ананьев, 1997).

Нерівність у конкуренції сприяє створенню макроекономічної нестабільності, оскільки скорочуються бюджетні доходи і зростають витрати. Дефіцит доводиться покривати за рахунок грошової емісії або виплати високих відсотків по державних зобов'язаннях. І те й інше призводить до збільшення інфляції і перерозподілу інвестиційних потоків з реального виробництва на інші ринки. Так макроекономічна нестабільність служить потужним гальмом для виходу економіки з кризи та залучення інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Список використаної літератури

Agricultural policies in OECD-countries: Monitoring and evolution (1999). OECD. Paris.

Commission Communication concerning steel industry: production aid ceiling (OJ № L372/40 of 04/12/96) (1997). Competition Low in the European Communities. Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Community framework for state aid for research and development (OJ № C45 of 17/02/96) (1997). Competition Low in the European Communities. Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Community guidelines on state aid for environmental protection (OJ № C72 of 3/03/94) (1997). Competition Low in the European Communities. Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Community guidelines on State aid for rescuing and restructuring firms in difficulty (OJ № 283/2 of 19/09/1997) (1997). Competition Low in the European Communities. Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Council Directive 90/684/EEC of 21 December 1990 (1997). On aid to the shipbuilding (OJ № L380 of 31/12/90). Competition Low in the European Communities. Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Council Regulation (EC) № 1904/96 of 27/09/96, on aid to the steel industry (OJ № L253/20 of 03/10/96) (1997). Competition Low in the European Communities. - Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Decision of Committee № 2496/96/ECSC of 18 December 1996 (1997). Competition Low in the European Communities. Brussels, Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Decision of Committee № 3855/91/ECSC of 27 November 1991 (1997). establishing community rules for aid to the steel industry (OJ № L362 of 31/12/91). - Competition Low in the European Communities. Brussels. Luxembourg. ISBN-92-826-9041-7.

Decision of European Commission 1-1433 (1991). ECR.

Economic Report of the President (1998). Washington Dc, p. 216.

Estonia to become 135-th WTO member (1999). *WTO Focus*, 40. ISSN 0256-0119.

European Coal and Steel Community (1951).

Fifteen members call for launching of a 3-year round (1999). WTO Focus, 41. ISSN 0256-0119.

Fokker, R. (1999). *Coherence in EU policies towards developing countries: Eurostep dossier on CAP and coherence*. Brussels.

McDonald, B. and Nordstorm, H. (1995). *Assessing the Uruguay Round. World Bank Discussion Paper, №307*. Washington, Dc.

Report IV of the Commission: Tilt survey on state aid in the European Union in the manufacturing and certain other sectors (1997). 16.04.1997 COM (97) 170 final. Commission of the European. Brussels. ISSN-0254-1475.

Ruggiero, R. (1997). *Chartering the Trade Routs of the Future: Towards a Borderless Economy*. International Industry Conferencing. San Francisco.

Snape, R.H. (1998). *Reaching Effective Agreements Covering Services*. Chicago and London: University of Chicago Press.

The Outcome of the Uruguay Round: an Initial Assessment (1994). UNCTAD.

The post-Uruguay Round tariff environment for Developing countries exports: Tariff peaks and tariff escalation (1999). TD/B/Com. 1/14/Rev. I. JUNCTAD, WTO. Geneva.

The Results of the Uruguay Round of the Multilateral Trade Negotiations (1996). The Legal Text. GATT Secretariat, CII-1211, Geneva. ISBN 92-870-1121-4.

US International Trade Commission: Trade Report, Pub. № 2880 (1995). June, Inv. № 332-334 USITC.

WTO membership end entry into force (1999). WTO Focus, 42. ISSN 0256-0119.

WTO Secretariat (1996). *Tariffescalalion*. WT/CTE/W/25. Geneva.

WTO Secretariat (1991). *Services*. GNS/W/120. Geneva.

WTO Secretariat (1998). *Agreement on Subsidies and Countervailing Measures*. *World Trade Organization*. The Legal Text, CII-1841. Geneva.

Ананьев, О.В. (1997). *История экономических учений*. М.: изд. МГУ.

Антонов, Е. (1999). *Торговая война*. *Время*, 226.

Беккер, А. (1999). *Партитура для Кельна*. *Время*, 251.

Борисова, М. (1999). *Страшилка для инвесторов*. *Время*, 208.

Буглай, В.Б., Ливенцев, Н.Н. (1996). *Международные экономические отношения*. М.: Финансы и статистика.

Вайнсток, Дж. (2000). *Европа и Япония победили Америку*. *Ведомости*, 1.

Дюмулен, И.И. (1972). *Барьеры на торговых путях*. М.: Международные отношения.

Дюмулен, И.И. (1993). *Генеральное соглашение по тарифам и торговле*. М.: ВАВТ.

Дюмулен, И.И. (1997). *Всемирная Торговая Организация*. М.: изд. ТГ1Г1 РФ.

Международные экономические организации (1998). М.: изд. МГУ.

Рикардо, Д. (1955). *Начала политической экономии и налогового обложения*, *Сочинения, т. 1*. М.: Госполитиздаг.

Смит, А. (1962). *Исследование о природе и причинах богатства народов*. М.: Политиздат.

Фомичев, В.И. (1993). *Международная торговля*. Сп-б.: изд-во Сп-б. Университета экономики и финансов.